

УДК 330.322:[338.246.87.001:332](477)

П. І. Коренюк, Л. А. Горошкова

Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара

В. П. Волков

Запорізький національний університет

ВПЛИВ ІНВЕСТИЦІЙ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРА НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Проведено аналіз особливостей та ролі інвестицій як важливого фактора інноваційного розвитку науково-технологічної складової економічної безпеки галузей реального сектора національної економіки.

Ключові слова: економічна безпека, інвестиції, інновації, науково-технологічна складова економічної безпеки.

Проведен анализ особенностей и роли инвестиций, как важного фактора инновационного развития научно-технологической составляющей экономической безопасности отраслей реального сектора национальной экономики.

Ключевые слова: экономическая безопасность, инвестиции, инновации, научно-технологическая составляющая экономической безопасности.

The peculiarity's and role of the invests as the main factors of the innovation development of the scientifically-technological parts of economical safety of the real industry of the national economics were determined.

Key words: economical safety, black metallurgy, invests, innovation, scientifically-technological parts of economical safety.

Особливої актуальності питання економічної безпеки набувають насамперед для країн, економіка яких трансформується. До таких країн належить і Україна. Проблема економічної безпеки поєднує питання розвитку окремих галузей економіки з пріоритетами та національними інтересами держави. Економічна безпека формується за рахунок багатьох складових, серед яких суттєвою є науково-технологічна. У зв'язку з цим існує об'єктивна необхідність вивчення особливостей інвестицій, як фактора розвитку науково-технологічної складової економічної безпеки галузей реального сектора національної економіки в умовах її сталого розвитку.

Проблемами економічної безпеки держави займаються такі вчені, як О. Барановський, В. Бордюк, З. Варналій, В. Венгер, О. Власик, В. Волошин, А. Гальчинський, Б. Гунський, В. Геєць, М. Єрмоленко, Я. Жаліло, С. Кирєєв, В. Кириленко, Ю. Макогон, П. Мельник, С. Мочерний, В. Точілін та інші [1–6]. Результати досліджень проблем економічної безпеки чорної металургії наведені в роботах [7–15].

Слід зазначити, що проблеми економічної безпеки провідних галузей економіки ще не достатньо досліджені. Особливо це стосується окремих складових економічної безпеки галузей реального сектора економіки та можливостей підвищення рівня безпеки в умовах сталого розвитку.

Метою роботи є з'ясування ролі інвестицій, як фактора розвитку науково-технологічної складової економічної безпеки реального сектора економіки України.

Науково-технологічну безпеку можливо трактувати, як здатність системи зберігати і підтримувати необхідний рівень технологічного стану, що забезпечує

можливість сталого розвитку. Це можливість впливати на несприятливі процеси в науково-технологічній сфері; прогнозувати і попереджувати небезпечні явища в економічному, екологічному, соціальному і політичному середовищі, на ринках сировини і готової продукції.

Основу науково-технологічного розвитку складають інновації. Спрямованість інноваційних процесів в Україні не відповідає світовій економічній динаміці з її високим технологічним укладом. За останні роки національна економіка виявилася орієнтованою на розвиток виробництв, що відрізняються низькою наукоємністю. У [14] встановлено, що питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП зменшилась з 1,36 % у 1996 до 0,90 % у 2010 році. Враховуючи, що гранично-критичним рівнем за критеріями світової практики є 2 % ВВП, є підстави говорити про наявність загроз безпеці суспільства й економіки.

Інвестиційний стан українського суспільства в останні роки став однією з суттєвих причин економічної кризи 2009 року. У таблиці 1 наведені дані щодо обсягів та джерел фінансування інноваційної діяльності в Україні впродовж 2000–2010 рр.

Таблиця 1

Джерела фінансування інноваційної діяльності, млн. грн.

Роки	Загальна сума витрат	Власні кошти	Державний бюджет	Іноземні інвестори	Інші джерела	Питома вага джерел у загальній сумі витрат, %			
						Власні кошти	Державний бюджет	Іноземні інвестори	Інші джерела
2000	1757,1	1399,3	7,7	133,1	217,0	79,64	0,44	7,57	12,35
2001	1971,4	1654,0	55,8	58,5	203,1	83,90	2,83	2,97	10,30
2002	3013,8	2141,8	45,5	264,1	562,4	71,07	1,51	8,76	18,66
2003	3059,8	2148,4	93,0	130,0	688,4	70,21	3,04	4,25	22,50
2004	4534,6	3501,5	63,4	112,4	857,3	77,22	1,40	2,48	18,91
2005	5751,6	5045,4	28,1	157,9	5202,0	87,72	0,49	2,75	90,44
2006	6160,0	5211,4	114,4	176,2	658,0	84,60	1,86	2,86	10,68
2007	10850,9	7999,6	144,8	321,8	2384,7	73,72	1,33	2,97	21,98
2008	11994,2	7264,0	336,9	115,4	4277,9	60,56	2,81	0,96	35,67
2009	7949,9	5169,4	127,0	1512,9	1140,6	65,02	1,60	19,03	14,35
2010	8045,5	4775,2	87,0	2411,4	771,9	59,35	1,08	29,97	9,59

Авторська розробка за даними сайту <http://www.ukrstat.ua>.

Як бачимо, основним джерелом фінансування інновацій є власні кошти, питома вага бюджетних засобів – зменшується. Загрозливою є також тенденція одночасного збільшення обсягів іноземних інвестицій, що призводить до зменшення впливу держави на розробку техніки і технологій нових поколінь.

Знизилась питома вага інших джерел фінансування інновацій, що свідчить про неготовність залучати до процесу фінансування інновацій кредити банків, кошти фінансових структур та інших організацій (чи про небажання останніх виділяти кошти на виконання відповідних робіт, що найбільш ймовірно).

Специфіка сучасного періоду розвитку економіки України пов'язана з тим, що, не дивлячись на наявний інвестиційний і інноваційний потенціал і відповідні ресурси, українська економіка має всі ознаки зниження інвестиційної й інноваційної активності, що позначається на рівні економічної безпеки країни.

Серед причин недостатнього рівня економічного розвитку України є застарілий науково-технічний рівень виробництва. На існуючих потужностях можна на якийсь час стабілізувати виробництво, але не забезпечити стійке зростання економіки. Вирішити останню задачу неможливо без оновлення виробничих фондів, освоєння сучасних технологій, і, як наслідок – значних інвестицій.

Не дивлячись на наявність у реальному секторі України на даний час значних виробничих потужностей, вони фізично і морально застарілі. На таких потужностях складно випускати конкурентоспроможну продукцію, що відповідає світовим стандартам якості.

Зростання економіки завжди ґрунтується на випереджальному зростанні інвестицій, що дозволяє активізувати відновлення виробничих фондів при переході в нову фазу розвитку. Інвестиційне зростання повинне спиратися на комплекс ефективних інновацій. Інновації є фактором виходу із застою та депресії, і, як наслідок – забезпечення позитивної економічної динаміки.

Існує можливість вибору: жорстка фінансова політика, що стимулює зростання виробничої економічної активності, або політика виробничо-інвестиційної активності. Оптимальний шлях, на нашу думку, пов'язаний з формуванням інвестиційно активної економічної державної політики.

Майбутнє економіки країни – інвестиції й інновації, за рахунок чого відбудеться відновлення інвестиційно-інноваційного потенціалу і ефективного відтворення виробничих фондів. Це повинно стати пріоритетною задачею, реалізація якої вимагає розробки структурно-інвестиційної політики, що є основою всіх економічних реформ в країні.

Серед теоретичних принципів інвестиційної політики, одним з основних є стимулювання надходження в економіку коштів приватних інвесторів і, насамперед, великого корпоративного національного капіталу. Однак на практиці ситуація інша. Фінансування інвестицій з бюджету неповне і несвоєчасне, існує недолік власних коштів у підприємств, кредитна ставка банків – занадто висока. Несприятлива інвестиційна ситуація склалася під впливом наступних факторів: обмеженості доступних фінансових ресурсів; недостатньої мотивації до інвестицій; відсутності ефективних механізмів трансформації заощаджень населення в інвестиції; збереження високих інвестиційних ризиків; проведення податкових реформ із запізненням; нерозвиненості ринку корпоративних цінних паперів; скорочення діяльності держави в інвестиційній сфері. Систематизація факторів здійснена у табл. 2.

Україна, в силу своїх стратегічних позицій у світі, повинна належати до групи країн з активною інвестиційною політикою. Для цього необхідно, насамперед, відновлення довіри вітчизняних і іноземних інвесторів та населення до політики держави. Треба чітко визначити пріоритети національної економіки на середньострокову перспективу, механізми їх підтримки і масштаби державної участі у фінансуванні галузей реального сектора економіки. Необхідно забезпечити безумовність виконання державних зобов'язань і законодавчо закріпити стабільність прав інвесторів у випадку зміни умов їхньої господарської діяльності. Вирішення ключової проблеми відновлення довіри до держави з боку інвесторів і фізичних осіб важливо для мобілізації «довгих» фінансових ресурсів, у тому числі через систему кредитно-ощадних установ.

До можливих напрямів активізації інвестицій, на нашу думку, варто віднести:

– активізацію довгострокових інвестицій в основний капітал для створення нових виробництв;

– вкладення в оборотні фонди для більш активного використання виробничого і трудового потенціалу.

Таблиця 2

Взаємозв'язок загальносистемних факторів нестабільності та економічних ризиків, кризових ситуацій і загроз безпеці в інвестиційній сфері країни

Загальносистемні фактори нестабільності	Інвестиційно-економічні ризики	Загрози безпеці
1. Фактори непередбачених змін у глобальній світовій економіці: – нестабільність політичних умов; – нестабільність економічних і фінансових умов.	Ризики з виходом на зовнішні ринки. Ризики нестабільності інвестиційної політики при виборі стратегії і пріоритетів вкладення капіталів. Ризики в отриманні доходів від інвестицій і вкладень грошей в акції.	Створення передумов для відтоку капіталу. Відтік капіталу. Згорання економічної діяльності.
2. Фактори, пов'язані з труднощами переходу до нових технологічних укладів в економіці.	Ризики при реалізації інновацій, впровадження нових технологій, «ноу-хау». Ризики, зумовлені неконкурентоспроможністю продукції.	Загрози, пов'язані з відставанням від світового рівня розвитку.
3. Фактори непередбачених змін у багатогалузевих структурах виробництва і бізнесу.	Нестійкість ринкових і інституціональних структур.	Розриви в розвитку реального і фінансового секторів економіки. Розширення монопольних процесів за межі традиційної конкурентної боротьби.
4. Фактори активізації корупційних і кримінальних процесів в інвестиційній сфері.	Відтік інвестиційних ресурсів, ризики криміналізації контролю за інвестиційними потоками.	Створення кримінальної економіки, економічні і правові проблеми.
5. Фактори непередбаченості дій держави в інвестиційній сфері.	Ризики забезпечення повернення інвестиційних коштів, із пріоритетами вкладення капіталу. Ризики помилок у прийнятті інвестиційних рішень.	Загрози активізації відтоку капіталу. Збільшення термінів окупності. Уповільнення інвестиційно-інноваційної активності.

Розглянемо їх докладніше:

1. Перший напрям має стратегічне значення. Однак залучення нових довгострокових інвестицій обмежене високим рівнем їх вартості. Джерела залучення довгострокових інвестицій взагалі обмежені. На сьогодні держава не має достатньої кількості коштів. Комерційні банки не охоче йдуть на довгострокове кредитування. Обсяг іноземних інвестицій в умовах високої ризикованості вкладень, нерозвиненості інститутів страхування і гарантій недостатній. Таким чином, за сучасних умов створити можливості для стійкого економічного зростання на основі довгострокових інвестицій практично неможливо.

2. Проаналізуємо другий напрям. Капіталовкладення в оборотний капітал у галузях реального сектора економіки дозволять підвищити рівень використання накопиченого виробничого потенціалу та внутрішній попит на робочу силу, сировину, напівфабрикати. Але, як доведено в [16], необхідна виважена політика щодо використання виробничих потужностей технологічно споріднених галузей за різних економічних умов. До таких галузей можна віднести, перш за все, металургію, машинобудування, виробництво мінеральних добрив, суднобудування, потужності легкої і харчової промисловості.

У сучасних умовах можливо активізувати інвестиційну діяльність за другим напрямом. Але, ставлячи на меті забезпечення сталого розвитку та підвищення рівня економічної безпеки галузей реального сектора національної економіки розглянуті напрями доцільно використовувати одночасно.

Необхідно також забезпечити систему заходів щодо ефективного використання заощаджень в інвестиційному процесі.

Суттєвою загрозою економічній безпеці є низький рівень інвестиційної активності. З метою запобігання критичного для економічної безпеки стану, необхідно:

- розробити параметри економічної безпеки і визначити граничні значення цих показників;
- визначити конкретні заходи і розробити механізми реалізації державної політики щодо підвищення рівня економічної безпеки галузей економіки, регіону і країни. Одним з таких механізмів є активізація інвестиційної діяльності в країні.

Традиційні підходи і методи управління економічною безпекою орієнтовані на відносно стабільне, детерміноване за складом і характером ризиків середовище. Їх використання на практиці не спроможне у повному обсязі забезпечити планування і управління процесами в динамічному, невизначеному за структурою ризиків середовищі. Щодо розв'язання цих проблем доцільним, на нашу думку, є підхід, заснований на концептуальному розумінні економічної безпеки як системи мінімізації ризикової складової в моделях стратегічного комплексного планування інвестицій. У практичному плані реалізація такого підходу призводить до створення комплексної системи економічної безпеки інвестицій, а методологічна і економетрична база дозволяють планувати систему комплексних інвестицій при кількісній і якісній детермінованості ризиків. Цей напрям є перспективним для подальших досліджень.

Глобалізаційні процеси мають небезпечний характер для слаборозвинених у науково-технічній сфері країни, до числа яких належить Україна. Однак економічна безпека недосяжна при повній ізоляції внутрішньої сфери країни від впливу екзогенних факторів загальної глобалізації. Оптимальним у цій ситуації рішенням є побудова ефективної національної інноваційної системи, що дозволить використовувати вітчизняні та світові досягнення науки, технології й організації виробництва.

Висновки. Виходячи з досвіду розвинених країн, до основних заходів щодо підтримки науково-технічного прогресу, інноваційного розвитку галузей реального сектора економіки України можливо віднести наступні:

- стимулювання інвестиційної активності корпоративного сектора, здійснення інвестиційних науково-технічних програм;
- створення наукових, науково-технічних, науково-виробничих фірм, організацій, лабораторій, асоціацій, центрів у формі наукових і технологічних парків, технополісів біля великих наукових центрів;
- здійснення бюджетних асигнувань і заохочення інвестицій у нову науково-технічну інфраструктуру;
- удосконалення законодавства щодо стимулювання інвестицій в інноваційну діяльність.

Бібліографічні посилання

1. Концепція економічної безпеки України / кер. проекту В. М. Гесць; Ін-т екон. прогнозування. – К., 1999. – 56 с.
2. **Жаліло Я.** Стратегія забезпечення економічної безпеки України. Пріоритети та проблеми імплементації / Я. Жаліло // Стратегія національної безпеки України в контексті досвіду світової спільноти. – К., 2001. – 224 с.
3. **Кирсєв С. І.** Економічна безпека: індикатори та механізми забезпечення / С. І. Кирсєв // Матеріали круглого столу «Національна програма забезпечення економічної безпеки в контексті стратегії соціально-економічного розвитку України». – К., 2000.
4. **Макогон Ю.** Горно-металлургический комплекс Украины: мифы и реальность / Ю. Макогон // Зеркало недели. – 2008. – № 34. – С. 3.
5. **Точілін В.** Економічна безпека і ринкова влада / В. Точілін, В. Венгер // Вісник ТНЕУ. – 2008. – № 3. – С. 60–68.
6. **Молдован О. О.** Корпоративний сектор чорної металургії: проблеми становлення та формалізації / О. О. Молдован // Економічний вісник Донбасу. – 2009. – № 1 (15). – С. 14–20.
7. **Горошкова Л. А.** Стан та динаміка розвитку чорної металургії України та забезпечуючи галузей / Л. А. Горошкова // Вісник Академії муніципального управління. Серія «Економіка». – 2011. – Вип. 10. – С. 132–137.
8. **Горошкова Л. А.** Економічна циклічність розвитку металургійної та забезпечуючих галузей / Л. А. Горошкова // Економічний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету ім. Г. Сковороди. – 2011. – Вип. 17/2. – С. 47–54.
9. **Горошкова Л. А.** Уточнення виробничої функції Кобба-Дугласа для металургійної галузі / Л. А. Горошкова // Економічний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету ім. Г. Сковороди. – 2011. – Вип. 16/2. – С. 85–88.
10. **Горошкова Л. А.** Розробка методів і моделей основних факторів розвитку чорної металургії України / Л. А. Горошкова // Економічний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету ім. Г. Сковороди. – 2011. – Вип. 17/1. – С. 53–62.
11. **Горошкова Л. А.** Моделирование цикличности развития черной металлургии и обеспечивающих отраслей в условиях трансформации экономики / Л. А. Горошкова // Экономический бюллетень Научно-исследовательского института Министерства экономики Республики Беларусь. – 2011. – № 10. – С. 37–42.
12. **Горошкова Л. А.** Розробка методів і моделей основних факторів розвитку чорної металургії України / Л. А. Горошкова // Економічний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету ім. Г. Сковороди. – 2011. – Вип. 17/1. – С. 53–62.
13. **Горошкова Л. А.** Перспективи розвитку чорної металургії України у контексті забезпечення економічної безпеки галузі / В. П. Волков, Л. А. Горошкова // Науковий вісник Полтавського національного університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки». – 2010. – № 5 (44), ч. II. – С. 81–89.
14. **Горошкова Л. А.** Науково-технологічна складова економічної безпеки чорної металургії / Л. А. Горошкова // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2012. – № 2. – С. 126–132.
15. Економічна безпека : наук.-метод. вид. / за ред. П. І. Коренюка, В. П. Волкова, Л. А. Горошкової. – Запоріжжя, ЗНУ. – 86 с.
16. **Горошкова Л. А.** Оптимізація обсягів виробництва в металургійній галузі за умов кризи / Л. А. Горошкова // Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія економічна. – 2011. – № 2 (22). – С. 124–135.

Надійшла до редколегії 06.02.2012